

Marek Ruszkowski

Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego w Kielcach

Instytut Filologii Polskiej

ul. Leśna 16, 25-509 Kielce, Polska

Tel.: (48-41) 349 71 20

E-mail: gustaw1960@op.pl

STRUKTURA SKŁADNIOWA POLSKICH PLEONAZMÓW

Artykuł dotyczy struktury składniowej polskich pleonazmów, rozumianych jako redundantne połączenia, w których element podrzędny powtarza treść zawartą w elemencie nadrzędnym. Szyk komponentów może być dwójaki: 1. element nadrzędny – element podrzędny, 2. element podrzędny – element nadrzędny. Jednak nie ma on wpływu na strukturę analizowanych konstrukcji. Decyduje o niej to, którą częścią zdania jest człon podrzędny: przydawką, okolicznikiem, dopełnieniem (ewentualnie komponentem trudnym do składniowej identyfikacji). Otrzymujemy więc cztery klasy struktur pleonastycznych. Zebrany materiał, obejmujący 307 pleonazmów, pozwala także wyróżnić podklasy – trzy w obrębie konstrukcji z przydawką oraz osiem w obrębie konstrukcji z okolicznikiem. Przynależność redundantnego połączenia do którejś z wyodrębnionych grup decyduje o jego typie syntaktycznym. Można mówić o typach produktywnych i nieproduktywnych, ponieważ frekwencja pleonazmów należących do wymienionych grup kształtuje się bardzo różnie.

SŁOWA KLUCZE: redundancja, pleonazm, tautologia, części zdania.

Redundancja, rozumiana jako semantyczny nadmiar zawarty w komunikacie, występuje w każdym języku naturalnym, jest więc zjawiskiem typowym w komunikacji międzyludzkiej. Redundantne połączenia językowe określa się mianem „pleonazmów” lub „tautologii” (rzadziej „tautologizmów”). Oba pojęcia są różnie rozumiane.

W najnowszych słownikach ogólnych języka polskiego występują one jako synonimy, choć są nieco inaczej definiowane. Słownik pod redakcją M. Bańki podaje, że pleonazm „to wyrażenie składające się z wyrazów o takim samym lub bardzo podobnym znaczeniu, którego użycie najczęściej oceniane jest jako błąd, np. *wracać z powrotem*”; tautologia zaś „to wy-

rażenie składające się z wyrazów o takim samym lub bardzo podobnym znaczeniu, np. *krótko i węzłowato*. Niektóre tautologie oceniane są jako błąd”¹. Leksykon pod redakcją B. Dunaja rejestruje następujące definicje: pleonazm – „połączenie wyrazów znaczących to samo lub prawie to samo, np. *masło maślane, wrócić z powrotem*”; tautologia – „wyraz, powiedzenie powtarzające niepotrzebnie zawartą już w wypowiedzi treść, np. *wrócić z powrotem*”². W słowniku pod redakcją S. Dubiśza pleonazm to „wyrażenie składające się z wyrazów to samo lub prawie to samo znaczących, np. *cofnąć się do tyłu*, zazwyczaj oceniane jako błąd”; natomiast tautologia to „wyrażenie składające się z wyrazów o takim samym lub

¹ BAŃKO, M. (red.). *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa, 2000, t. 2, s. 85, 812.

² DUNAJ, B. (red.). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa, 2001, t. 2, s. 53, 418.

bardzo podobnym znaczeniu, zwykle oceniane jako błąd, np. *krótko i węzłowato, cofnąć się do tyłu*; tautologizm”³.

Jak widać, w słowniku M. Bańki definicje są prawie identyczne, ale przykład pleonazmu jest połączeniem nadrzędno-podrzędnym, przykład zaś tautologii – połączeniem współrzednym. W leksykonach B. Dunaja i S. Dubisza konstrukcje *wrócić z powrotem, cofnąć się do tyłu* zostały zaliczone zarówno do pleonazmów, jak i tautologii. Definicje we wszystkich wymienionych słownikach (przynajmniej przy jednym z obu hasel) zawierają sformułowania wartościujące: „oceniane są jako błąd”, „powtarzające niepotrzebnie”, „zwykle oceniane jako błąd” itp.

Również w słownikach literaturoznawczych i językoznawczych oba pojęcia występują na ogół wymiennie⁴. Pewne rozróżnienie spotykamy w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego*, w której autorem wymienionych haseł jest Z. Saloni. Za pleonazmy uważa on konstrukcje „zawierające człon ze względów semantycznych zbyteczne, najczęściej redundantne <...>”, np. kilka członów współrzednych synonimicznych albo określenie semantycznie implikowane przez człon określający”. Tautologie zaś – w interesującym nas znaczeniu – to, według *Encyklopedii*, „zdania nie wnoszące niczego do treści wypowiedzi”, np. zdanie z *Kwiatów polskich* J. Tuwima: *Rezeda pachnie – jak rezeda*⁵. Przykład ten niektórzy

badacze zaliczyliby do tzw. tautologii pozornych, podobnie jak *business is business* czy *pieniądz to pieniądz*⁶.

Również w pracach anglojęzycznych trudno znaleźć precyzyjne rozróżnienie między analizowanymi terminami. Jeden z angielskich słowników językoznawczych tak definiuje oba pojęcia: pleonazm – „The use of more words than are needed to give the sense” („użycie więcej słów niż potrzeba do oddania sensu”); tautologia – „The saying of the same thing over again in different words (particularly as a fault in style)” („powielanie tego samego innymi słowami (szczególnie jako błąd stylistyczny)”) ⁷.

Jednak polscy językoznawcy, którzy bliżej zajmują się problematyką redundancji językowej, rozróżniają treść obu pojęć. Autorki pracy *Kultura języka polskiego* podają następujące definicje: pleonazm (gr. *pleonasmós* ‘nadmiar’) to taki związek, w którym „wyraz podrzędny, określający niepotrzebnie powtarza jakiś składnik treści wyrazu nadrzędnego, np. *ubogi żebrak, wzajemna przyjaźń*”; tautologia (gr. *tautó* ‘to samo’, *lógos* ‘słowo’) to „połączenie współrzedne o składnikach znaczeniowo tożsamyh (np. *poprawa i polepszenie usług*) <...> albo powtarzanie tej samej treści przez różne elementy zdania nie związane ze sobą bezpośrednio zależnością składniową (*zbiłszy się do pełnego objęcia działalnością sportową całą młodzież*)”⁸.

³ DUBISZ, S. (red.). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa, 2003, t. 3, s. 171; t. 4, s. 31.

⁴ GŁOWIŃSKI, M.; KOSTKIEWICZOWA, T.; OKOPIEN-SŁAWIŃSKA, A.; SŁAWIŃSKI, J. *Słownik terminów literackich*. Wrocław, 1976, s. 308, 451. SIEROTWIŃSKI, S. *Słownik terminów literackich*. Wrocław, 1986, s. 179, 258 (w obu słownikach przy hasle „Tautologia” jest odesłanie do hasła „Pleonazm”). GOŁĄB, Z.; HEINZ, A.; POLAŃSKI, K. *Słownik terminologii językoznawczej*. Warszawa, 1968, s. 423 (brakuje hasła „Tautologia” prawdopodobnie dlatego, że jest ono utożsamiane z hasłem „Pleonazm”).

⁵ SALONI, Z. Hasła: Pleonazm, Tautologia. In *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław, 1993, s. 399, 548.

⁶ PERELMAN, Ch. *Imperium retoryki. Retoryka i argumentacja*. Warszawa, 2004, s. 79.

⁷ *The Oxford Dictionary of English Grammar. The new authoritative guide*. Oxford, 1994, s. 299, 394. Za: MAŁOCHA-KRUPA, A. *Słowa w lustrze. Pleonazm – semantyka – pragmatyka*. Wrocław, 2003, s. 35.

⁸ BUTTLER, D.; KURKOWSKA, H.; SATKIEWICZ, H. *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej (Słownictwo rodzime)*. Warszawa, 1982, s. 70.

To rozgraniczenie podtrzymują współczesne słowniki poprawnościowe⁹ oraz najnowsza praca z zakresu kultury języka. Zgodnie z tym opracowaniem pleonazmy „to takie związki redundantne, których człon pozostają względem siebie w stosunku nadrzędno-podrzędnym, a człon podrzędny powtarza elementy treści członu nadrzędnego”, tautologie zaś „tworzą związki wyrazowe, których składniki pozostają w stosunku współrzednym”¹⁰. W tym artykule przyjmuję rozumienie pojęcia „pleonazm” zgodne z przytoczoną definicją.

Literatura dotycząca redundantnych połączeń językowych koncentruje się przede wszystkim na pleonazmach. Wynika to zapewne ze zdecydowanie większej frekwencji pleonazmów niż tautologii, a co za tym idzie z możliwości łatwiejszego i szybszego zebrania reprezentatywnej grupy konstrukcji, które można poddać analizie i interpretacji. W przygotowywanym przeze mnie *Słowniku pleonazmów i tautologii*¹¹ na ogólną liczbę zgromadzonych dotychczas 397 jednostek połączeń podrzędnych jest 307 (77,3%), a współrzednych tylko 90 (22,7%). Można więc w przybliżeniu powiedzieć, że na pięć semantycznie reduplikowanych konstrukcji aż cztery to pleonazmy, a jedna to tautologia.

Struktura składniowa pleonazmów wiąże się z syntaktycznym charakterem elementu podrzędnego. Może on być przydawką, okolicznikiem, dopełnieniem lub komponentem trudnym do jednoznaczności zaklasyfikowania¹². Frekwencja różnych typów pleonazmów wygląda następująco:

pleonazmy z przydawką	– 219 (71,3%),
pleonazmy z okolicznikiem	– 68 (22,2%),
pleonazmy z dopełnieniem	– 9 (2,9%),
pleonazmy inne	– 11 (3,6%),
razem	– 307 (100%).

Zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowią konstrukcje z podrzędnym elementem przydawkowym, a więc takie, w których człon nadrzędny jest rzeczownikiem, a człon podrzędny przymiotnikiem lub inną częścią mowy pełniącą składniową funkcję przymiotnika. Mają one charakter nominalny, nie są jednak monolitem. Można wśród nich wyróżnić pleonazmy z przydawką przymiotną, rzeczowną i przymkową:

pleonazmy z przydawką przymiotną	– 165 (75,3%),
pleonazmy z przydawką rzeczowną	– 35 (16,0%),
pleonazmy z przydawką przymkową	– 19 (8,7%),
razem	– 219 (100%).

Dominują struktury z przydawką przymiotną, stanowią bowiem trzy czwarte pleonazmów z członem podrzędnym przydawkowym i 53,7% wszystkich badanych połączeń. Tak więc większość omawianych konstrukcji zawiera przydawkę przymiotną, np.

Aforystyczna sentencja

Dalszą cechą tych książek jest obfitość aforystycznych sentencji, pozornie przypisanych myślom bohaterów, w istocie zaś będących dygresjami samej autorki (H. Kirchner, *O „Granicy” Zofii Nałkowskiej*, w: *Z problemów literatury polskiej XX wieku*, t. 2: *Literatura międzywojenna*, red. A. Brodzka, Z. Żabiński, Warszawa 1965, s. 335);

⁹ JADACKA, H. Hasła: Pleonazm, Tautologia. In *Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży*. Red. A. Markowski. Warszawa, 1995, s. 446–447, 464. JADACKA, H.; MARKOWSKI, A. Hasła: Pleonazm, Tautologia. In *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*. Red. A. Markowski. Warszawa, 1999, s. 1716, 1760.

¹⁰ MARKOWSKI, A. *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa, 2005, s. 269–270.

¹¹ RUSZKOWSKI, M. O projekcie „Słownika pleonazmów i tautologii”. In *Rocznik Świętokrzyski. Seria A – Nauki Humanistyczne*, 2004, t. 28, s. 147–159.

¹² A. Markowski uwzględnił tylko dwa typy: 1. wyraz nadrzędny i przydawką, 2. wyraz nadrzędny i okolicznik (MARKOWSKI, *odsyłacz* 10, s. 269).

sentencja – ‘zdanie zawierające ogólną myśl o charakterze moralnym lub filozoficznym, sformułowane w sposób lapidarny; aforyzm, maksyma’¹³.

Apodyktyczny dyktator

Polański był absolutnie apodyktycznym dyktatorem, ale to właśnie jemu zawdzięczać najwięcej (L. Niemczyk, wypowiedź dla *Gazety Telewizyjnej* (dodatku do *Gazety Wyborczej*), 15.10.2004, s. 9).

Banderia konna

W uroczystości wzięły także udział banderie konne (Telewizja Kraków, *Kronika*, 10.05.2003, godz. 18.00, D);

banderia – ‘konny oddział eskorty honorowej, biorący udział w pewnych uroczystościach, np. w powitaniu znakomitych osób’.

Brzydka wada

Ja nie mam takiej brzydkiej wady (G. Zapolska, *Panna Maliczewska*, Teatr Telewizji, Program I, 24.02.1997);

wada – ‘ujemna cecha charakteru, przywara’.

Budżet finansowy

Od nowego roku akademickiego Studium Wychowania Fizycznego i Sportu przy Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach ma własny budżet finansowy (*Słowo Ludu*, 19.10.1995, s. 19);

budżet – ‘zestawienie, plan dochodów i wydatków przewidzianych na przyszły okres (miesiąc, kwartał, rok); ogół dochodów i wydatków’.

Ćwiczenie praktyczne

Wywód teoretyczny uzupełniają ćwiczenia praktyczne, dzięki którym każdy czytelnik może sprawdzić stopień zrozumienia przeczytanych treści <...> (P. Żmigrodzki, recenzja pracy A. Nagórko, *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa 1996, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 234; *Język Polski*, LXVII, 1997, z. 1, s. 54);

ćwiczenie – ‘czynność wykonywana i powtarzana dla wprawy, w celu opanowania jakiejś umiejętności, nabycia sprawności w jakiejś dziedzinie’.

Desemantyzacja znaczeniowa

Desemantyzację znaczeniową czasownika utrudnia również obecność szeregu członów określających, głównie przymiotnika i formy przyimkowo-przypadkowej <...> (Z. Czapiga, *Predykatywność określeń w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów 1994, s. 81);

desemantyzacja – ‘zatarcie, utrata wyrazistości znaczenia leksykalnego wyrazu’.

Znacznie mniej liczną grupą są konstrukcje z przydawką rzeczowną, a więc takie, w których obydwa komponenty są rzeczownikami. Stanowią one 16% pleonazmów przydawkowych i 11,4% wszystkich połączeń, np.

Cera twarzy

cera twarzy blada (Telewizja Kablowa Kielce, 14.07.1994, godz. 17.15, D);

cera – ‘powierzchnia skóry twarzy; jakość, wygląd, barwa skóry twarzy’.

Geneza powstania

Jaka jest geneza powstania tego tekstu? (zaśl.);

geneza – ‘zespół warunków i przyczyn, które się złożyły na powstanie, pojawienie się, rozwój czego; sposób powstania, rozwoju czego; pochodzenie, rodowód’.

Godzina czasu

Już około godziny czasu tu pracujemy (Telewizja Polska, Program II, *Panorama*, 28.10.2002, godz. 18.30, R);

Mamy trzy godziny i pięć minut czasu (M. Chyromski, *Biali bracia*, Poznań 1990, s. 61);

godzina – ‘dwudziesta czwarta część doby, jednostka czasu składająca się z sześćdziesięciu minut <...>’.

¹³ Wszystkie definicje są przytaczane za *Słownikiem języka polskiego*, t. 1–3. Red. M. Szymczak. Warszawa, 1994. Zastosowano następujące skróty: D – dziennikarz, R – rozmówca, zaśl. – zasłyszane.

Pasieka pszczół

To był taki normalny dom, z boku była pasieka pszczół (TVN, Fakty, 15.07.2004, godz. 19.00, R);

pasieka – ‘zespół uli z pszczołami wraz z pasieczyskiem i znajdującymi się na nim urządzeniami’.

Struktury z przydawką przyimkową pokrywają niespełna 9% pleonazmów przydawkowych i 6,2% ogółu badanych konstrukcji, np.

Hipoterapia na koniu

W przypadku mojej córki hipoterapia na koniu jest bardzo korzystna (Telewizja Kablowa Kielce, 18.07.1996, godz. 17.25, R);

hipoterapia – ‘leczenie niektórych chorób za pomocą jazdy konnej’.

Panaceum na wszystko / na wszystkie problemy

Offset to nie jest panaceum na wszystkie problemy naszej gospodarki (Polskie Radio, Program I, 03.01.2003, godz. 7.50, R);

panaceum – ‘hipotetyczny środek leczniczy uważany za skuteczny na wszelkie możliwe choroby <...>; środek zaradczy, sposób na wszelkie kłopoty, trudności’

Parcours z przeszkodami

Trudno wymagać od konia pociągowego, by pokonał parcours z przeszkodami (Telewizja Polska, Program II, 14.07.1994, *Panorama*, R);

parcours – ‘teren jeździeckiego konkursu skoków przez przeszkody’.

Pleonazmy z okolicznikiem¹⁴ mają charakter werbalny, ponieważ elementem nadrzędnym jest inna część mowy niż rzeczownik, na ogół czasownik. Stanowią one ponad 20% analizowanych konstrukcji. Najczęściej pojawiają się połączenia z okolicznikiem sposobu – jest ich 27, co stanowi

39,7% pleonazmów okolicznikowych i 8,8% wszystkich badanych struktur:

Dać za darmo

Agatka chce mi dać za darmo chomika (zasł.);

dać – ‘przekazać komuś rzecz, którą się posiada lub rozporządza; obdarzyć czymś; podarować, ofiarować, oddać, poświęcić co’.

Finansowo zarabiać

Finansowo lepiej zarabiam, więc lepiej mi się powodzi (zasł.);

finansowo – ‘pod względem finansowym; majątkowo, pieniężnie’.

Iść / pójść piechotą

Poszedłem z Józefem i Mikołajem na zamek, pieszo pod eskortą żołnierzy, których nam w Alei przydzielił kapitan (A. Ważyk, *Człowiek w burym ubraniu*, Warszawa 1930, s. 58);

Piechotą zaczęła iść – do teatru (T. Rittner, *Duchy w mieście*, Warszawa 1921, s. 99);

iść – ‘przenosić się z miejsca na miejsce, posuwać się stawiając kroki, stąpać, kroczyć <...>’.

Nieco rzadziej w roli elementu podrzędnego występują okoliczniki stopnia (13 połączeń, co stanowi odpowiednio 19,1% i 4,2%):

Dobrze się zaaklimatyzować

Dobrze się zaaklimatyzowała w tym przedszkolu (zasł.);

zaaklimatyzować się – ‘przystosować się do zmienionych warunków środowiska, zwłaszcza do warunków klimatycznych’.

Ewidently oczywisty

To jest ewidentnie oczywiste (zasł.);

ewidentnie – przysłówek od *ewidentny*: ‘oczywisty, widoczny, wyraźny’.

Idealnie adekwatny

Treść książki jest idealnie adekwatna na nazwy serii (zasł.);

¹⁴ Klasyfikacja okoliczników według: JODŁOWSKI, S. *Podstawy polskiej składni*. Warszawa, 1977, s. 91–96. Typy okoliczników są wyodrębniane semantycznie, dlatego wyznaczenie precyzyjnej granicy między poszczególnymi typami nie zawsze jest możliwe – por. RUSZKOWSKI, M. *Kategorie pośrednie w składni polskiej*. Kielce, 2001, s. 48–52.

adekwatny – ‘zgodny z czymś, dokładnie czemuś odpowiadający’.

Pleonazmy z okolicznikiem kierunku to 10 konstrukcji (14,7% i 3,3%):

Awansować dalej

Remis to sukces Węgrów, którzy jednak nie mają szans, by awansować dalej (Telewizja Polska, Program I, 22.11.1995, *Studio Sport*, godz. 20.20, D);

awansować – ‘dosta(wa)ć się do wyższej grupy, kategorii, klasy (zwłaszcza o drużynach sportowych)’.

Cofnąć się/cofać się wstecz

W następnej książce Berent cofa się o kilkadziesiąt lat wstecz (P. Kuncewicz, *Agonia i nadzieja. Literatura polska od 1918*, t. I, Warszawa 1993, s. 136);

cofać się – ‘usuwać się do tyłu <...>’.

Piąć się w górę / do góry

Coraz szybciej w górę zaczęły się piąć ceny akcji na światowych giełdach (Telewizja Polska, Program II, *Panorama*, 21.03.2003, godz. 18.30, D);

Będziemy się w trakcie rajdu starali piąć do góry (Telewizja Polska, Program I, *Wiadomości Sport*, 17.12.2003, godz. 19.55, R);

piąć się – ‘posuwać się w górę, drapać się, wspinać, zwykle z trudem pokonując opór <...>’.

Struktury z okolicznikiem miejsca (9 wystąpień) stanowią 13,2% pleonazmów okolicznikowych i 2,9 ogółu konstrukcji:

Brzydki na twarzy

Był brzydki na twarzy (Polskie Radio, Program III, 03.07.2000, godz. 11.15, R);

brzydki – ‘odznaczający się cechą przeciwstawną do piękności; nieładny’ (cecha ta odnosi się przede wszystkim do twarzy).

Lewitować w powietrzu

Oczywiście, jeśli ten festiwal chce być zjawiskiem ważkim, musi niestety, narzucić swojej młodzieżowej improwizacji i świeżości kaganiec jakiegś konkretnej formuły, by nie lewitował gdzieś w

powietrzu, na obrzeżach teatralnych zdarzeń (T. Lutogńewski, *Cudzego nie ruszaj!, Sprawy i Ludzie*, nr 2, 12.01.1984);

lewitacja – ‘w okultyzmie: zjawisko polegające na unoszeniu się w powietrzu ciał materialnych wbrew prawu ciężenia’.

Wyemigrować z kraju

Aby wyrażać w twórczości swoje poglądy dotyczące zmian politycznych Czesław Miłosz musiał wyemigrować z kraju (praca pisemna na egzaminie wstępnym na filologię polską, 1995);

wyemigrować – ‘wyjechałszy na stałe z ojczyzny, osiedlić się w obcym kraju’.

Pojawiły się również pleonazmy z okolicznikami: czasu (4 połączenia), względu (2), stadium (2) i celu (1), np. *nadal aktualny, starszy wiekiem, wypić do końca, poświęcony ku czci*. Stanowią one łącznie 13% konstrukcji okolicznikowych i 2,9% ogółu pleonazmów.

W pleonazmach z dopełnieniem składnik nadrzędny również nie jest rzeczownikiem. Tęgo typu struktury pojawiają się rzadko, a ich frekwencja nie przekracza 3%:

Wykluwać się z jaj

Żółwie też wykluwają się z jaj (zast.);

wykluwać się – ‘<...> wydobyć się z jaja, wyłęgnać się’.

Wymyślić z głowy

Trudno to wymyślić ot tak sobie z głowy (zast.);

wymyślić – ‘myśląc wynaleźć coś nowego, wpadnąć na jakiś pomysł’.

Grupę czwartą, także nieliczną (niespełna 4%), tworzą konstrukcje, w których element podrzędny nie mieści się w żadnej z trzech poprzednich grup, to znaczy trudno go uznać za przydawkę, okolicznik lub dopełnienie. Tęgo typu pleonazmy często zawierają większą liczbę elementów niż dwa, a ich struktura składniowa jest nieco bardziej skomplikowana, np. *kobieta reprezentacja siatekarek, ronić obłudnie krokodyla ży, zagęszczona kondensacja intensywności, rok Anno Domini*.

Przedstawiona analiza prowadzi do wniosku, że struktura składniowa polskich pleonazmów jest zróżnicowana, obejmuje bowiem cztery zasadnicze typy. Można wśród nich wskazać podtypy – 3 przydawkowe i 8 okolicznikowych, co łącznie z pleonazmami dopełnieniowymi i konstrukcjami trudnymi do sklasyfikowania daje 13 grup. Mimo tej klasyfikacyjnej różnorodności dominującą rolę odgrywa jeden typ – struktury z przydawką przymiotną, które stanowią prawie 54% wszystkich zebranych połączeń. Pozostałe typy pokry-

wają razem niecałe 50%, a wśród nich najliczniejsze są pleonazmy: z przydawką rzeczowną (ponad 11% ogółu połączeń), z okolicznikiem sposobu (prawie 9%), z przydawką przyimkową (ponad 6%). Najrzadziej pojawiają się konstrukcje z okolicznikiem celu (0,3%) oraz z okolicznikami względu i stadium (po 0,7%). Duża liczba pleonazmów poddanych analizie pozwala przypuszczać, że poczynione spostrzeżenia i zaobserwowane prawidłowości dotyczą wszystkich konstrukcji pleonastycznych występujących we współczesnej polszczyźnie.

Marek Ruszkowski

Holy Cross Academy n. a. Jan Kochanowski in Kielce
The Institute of Polish Philology

THE SYNTACTIC STRUCTURE OF POLISH PLEONASMS

Summary

A pleonasm is a redundant combination which elements are in a superior-subordinate relation, and the subordinate element reiterates the meaning of the superior element. The elements may be ordered in two ways: 1. superior element – subordinate element; 2. subordinate element – superior element. However, it does not affect the syntactic structure of the analysed combinations. The syntactic structure is determined by the function of the subordinate part in the sentence whether it is an attribute, adverbial or object (or a component difficult to identify in syntactic terms). Thus, there are four classes of pleonastic structures. The material collected comprising 307 pleonasm also allows us to single out some subclasses – 3 within combinations with an attribute, and 8 within combinations with an adverbial, which makes 13 groups including pleonasm with objects and difficult-to-classify structures.

Despite this diversity, a dominant role is played by one type – structures with an adjectival attribute – which accounts for nearly 54% of all collected

Marek Ruszkowski

Jano Kochanovskio Šventoji Kryžiaus akademija
Kielcuose
Lenkų filologijos institutas

LENKŲ KALBOS PLEONAZMŲ SINTAKSINĖ STRUKTŪRA

Santrauka

Pleonazmas yra daugiažodis junginys, kurio sudėtinės dalys yra pavaldžios aukštesniosioms, ir pavaldžioji dalis pakartoja aukštesniosios dalies reikšmę. Šios dalys gali būti išdėstytos dviem būdais: 1. aukštesnioji dalis – pavaldžioji dalis; 2. pavaldžioji dalis – aukštesnioji dalis. Kaip bebūtų, tai nesusiję su nagrinėtų junginių sintaksine struktūra. Sintaksinę struktūrą lemia pavaldžios dalies atliekama funkcija sakinyje, t.y. ar ji atlieka pažyminio, aplinkybių ar papildinio, ar tokio komponento, kuris yra sunkiai nusakomas sintaksės terminais, funkciją. Išskiriamos keturios pleonastinių struktūrų grupės. Surinkta medžiaga, kurią sudaro 307 pleonazmai, leidžia skirti kelias poklases – 3 pažyminio junginių, 8 aplinkybių junginių, ir 13 grupių, apimančių papildinio pleonazmus ir sunkiai klasifikuojamas struktūras.

Nors egzistuoja įvairios grupės, vis dėlto svarbiausios yra būdvardinio pažyminio struktūros, kurios sudaro beveik 54% visų išskirtų junginių. Kitų išskirtų grupių dažnumas yra mažesnis nei 50%,

combinations. The frequency of other types is below 50%; and the most frequent among them are pleonasms with a nominal attribute (more than 11% of all combinations), with an adverbial of manner (almost 9%), with a prepositional attribute (more than 6%). The least frequent are structures with an adverbial of purpose (0,3%) and with an adverbial of stage and respect (0,7% each).

A large number of analysed pleonasms justified a supposition that the observed regularities apply to all pleonastic structures in the contemporary Polish.

KEY WORDS: redundancy, pleonasm, tautology, sentence parts.

t. y. dažniausiai pasitaikantys pleonazmai yra daiktavardinio pažyminio (daugiau nei 11%), būdo aplinkybės (beveik 9%), prielinksninio pažyminio (daugiau nei 6%). Rečiausios yra tikslo aplinkybių (0,3%) ir sąlygos aplinkybių (0,7%) struktūros.

Daugelis išnagrinėtų pleonazmų patvirtina prielaidą, kad pastebėti dėsningumai būdingi visoms pleonastinėms šiuolaikinės lenkų kalbos struktūroms.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: daugiažodiškumas, pleonazmas, tautologija, sakinio dalys.

Gauta 2005 11 20

Priimta publikuoti 2005 12 08